

A SARAMAKA EMBEREK KONTRA SURINAME-ÜGY, AVAGY AZ AMERIKAKÖZI BÍRÓSÁG MINT AZ ŐSLAKOS NÉPEK JOGAINAK ÉLHARCOSA

MARINKÁS GYÖRGY*

„Az őslakos népek és földjeik közt fennálló szoros kapcsolatot, amely kultúrájuk, vallási életük, integritásuk és fennmaradásuk alapköve, meg kell érteni, és el kell ismerni. Az őslakos népek számára ez a kapcsolat nem pusztán arról szól, ki birtokolhatja, vagy ki termelhet [a földön], ez számukra olyan spirituális jelentőséggel bír [...] amelynek megőrzése elengedhetetlenül szükséges annak érdekében, hogy megőrizzék és átadhassák kulturális hagyományaikat az elkövetkező generációk számára.”¹

A jelen írásom tárgyát képező *Saramaka emberek kontra Suriname-ügy*,² a *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua-ügyben*³ kimunkált irányvonal evolutív és forradalmi továbbfejlesztésének tekinthető: az első olyan – nemzetközi törvényszék által hozott – ítélet, mely kimondja, hogy egy törzsi közösségben élő, földjéhez szorosan kötődő – a területen nem őslakos – népet az őslakos népekkel egyenlő védelem illet meg.⁴ Az ügyben az Emberi Jogok Amerikaközi Bíróságának (a továbbiakban: EJAB vagy Bíróság) fontos kérdésekben kellett döntenie: a nemzetközi jog egyik legrégebbi alapköve, az állami szuverenitás vagy a viszonylag új keletűnek mondható emberi jogok az előbbre valók-e; a tulajdonjog természete szerint abszolút-e, vagy tűri a korlátozást? Írásomban a fenti kérdésekre keresem a választ. Ennek érdekében először vázlatosan áttekintem az amerikaközi rendszer vonatkozó anyagi normáit, valamint az eddigi joggyakorlatot. Ezt követően ismertetem a *Saramaka* ügyet, részleteiben. Végezetül, egy vázlatos nemzetközi kitekintést követően, levonom konklúzióimat az amerikaközi rendszer hatékonyságát illetően.

Kulcsszavak: őslakos, Saramaka, Suriname, amerikaközi rendszer, Emberi Jogok Amerikaközi Bírósága, Emberi Jogok Amerikaközi Bizottsága, Emberi Jogok Amerikai Egyezménye.

The subject of my current article, the *Saramaka people vs. Suriname case*,⁵ can be regarded as the evolutive and revolutionary improvement of the general directions elaborated in the *Mayagna Awas Tingni vs. Nicaragua Case*.⁶ The *Saramaka* was the first case brought to an international tribunal to hold that a non-indigenous minority group has legal rights to the natural resources within the lands that had been inhabited by the tribe for centuries.⁷ It also addressed structural tensions between traditional international law principles – such as the permanent sovereignty over natural resources – and

* Dr. MARINKÁS GYÖRGY

PhD-hallgató

Miskolci Egyetem ÁJK, Nemzetközi Jogi Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros

marinkas.gyorgy@gmail.com

¹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, 2007. november 28. C Sorozat No. 172. para. 90.

² EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, 2007. november 28. C Sorozat No. 172.

³ EJAB, *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua*, 2001. augusztus 31. (merits) C sorozat No. 79.

⁴ BRUNNER, Lisl: The Rise of Peoples' Rights in the Americas: The *Saramaka People* Decision of the Inter-American Court of Human Rights. *Chinese Journal of International Law* Vol. 7, Issue 3 (November 2008), 699–712., 704.

⁵ IACtHR, *Saramaka People vs. Suriname*, November 28, 2007. Serie C No. 172

⁶ IACtHR, *Mayagna (Sumo) Awas Tingni vs. Nicaragua*, August 31, 2001. (merits) Serie C No. 79

⁷ BRUNNER: i. m. 699.

human rights law guarantees. One may speculate whether the sovereignty of the state – an ancient milestone of the international law –, or the relatively new human rights have the priority in case these two collide; whether the right to property is absolute or, it can be restricted under certain circumstances? In the current article I quest for the answer of the above mentioned questions. At first I give a draft overlook on the substantial norms of the Inter-American System and the jurisprudence of the Inter-American Commission on Human Rights and the Inter-American Court of Human Rights. Subsequently I introduce the Saramaka People case in details. Last but not at least, after a short international look out, I draw my conclusion regarding the efficiency of the protection offered by the Inter-American System.

Keywords: indigenous people, Saramaka, Suriname, Inter-American System, Inter-American Court of Human Rights, Inter-American Commission on Human Rights, American Convention on Human Rights.

1. Az őslakosok jogainak megjelenése az amerikai rendszerben: az Emberi Jogok Amerikai Bíróságának jogfejlesztő tevékenysége

Az amerikai rendszer keretein belül elfogadott dokumentumok közül sem az *Emberi Jogok és Kötelezettségek Amerikai Deklarációja*,⁸ sem az *Emberi Jogok Amerikai Egyezménye*⁹ nem tartalmaz utalást az őslakos népek jogaira, illetve az egészséges környezethez való jogra. Utóbbi dokumentum az *1988-as San Salvador jegyzőkönyv*¹⁰ óta deklarálja az egészséges környezethez való jogot; azonban az őslakosok jogait garantáló dokumentum a mai napig nem látott napvilágot az amerikai kontinensen. Az őslakos népek jogvédelmének kidolgozásakor az EJAB kénytelen volt más nemzetközi dokumentumokból ihletet meríteni úgy, mint a *Ríói Nyilatkozat*, melynek 22. alapelve hangsúlyozza az őslakos népek fontosságát, tekintettel azok tradicionális tudására a fenntartható gazdálkodás terén.¹¹

Ami a nemzetközi szabályozást illeti, az ENSZ Közgyűlése 2007-ben fogadta el az *Őslakos Népek Jogairól Szóló Deklarációt*.¹² Jellegeből adódóan nem kötelező erejű dokumentum, azonban így is üdvözlendő eredménynek tekintendő. – Meg kell jegyezni, hogy már az őslakos népek kifejezés pontos meghatározása is nehézségekbe ütközik.¹³ – Jelenleg az amerikai rendszerben is napirenden van egy, az őslakos népek jogait deklarálni hivatott nemzetközi dokumentum: az *Őslakos Népek Jogainak Amerikai Nyilatkozata*. Előkészítése 2003 óta folyamatban van, a dokumentum elfogadása egyelőre még várat magára.¹⁴

Mint látható, az amerikai rendszerben jelenleg egyetlen dokumentum sem garantálja *expressis verbis* az őslakosok jogait. E jogok hatékony védelmének kidolgozása EJAB-ra hárult,¹⁵ amely a Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua-ügyben hozott ítéletével eleget tett feladatának. Ez volt az első olyan eset, hogy az EJAB egy, az őslakosok jogaival

⁸ Az Emberi Jogok és Kötelezettségek Amerikai Deklarációja (Kolumbia, Bogota, 1948).

⁹ Emberi Jogok Amerikai Egyezménye (Costa Rica, San Jose, 1969).

¹⁰ A gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló San Salvadori Kiegészítő Jegyzőkönyv (1988).

¹¹ 1992-es Ríói Nyilatkozat a Környezetről és a Fejlődésről (A/CONF.151/26), 22. alapelv.

¹² Az ENSZ Őslakos Népek Jogairól Szóló Deklarációja (2007. október 2-i A/RES/61/295 számú közgyűlési határozat).

¹³ RAISZ Anikó: Indigenous Communities before the Inter-American Court of Human Rights – New century? New era? *Miskolc Journal of International Law* Volume 5. (2008) No. 2. 35–51., 36–38.

¹⁴ Lásd az előkészítést végző munkacsoport 2012/2013-as évre szóló munkatervét: OEA/Ser.K/XVI/GT/DADIN/doc.421/12 rev. 3 (2012. december 15.).

¹⁵ RAISZ Anikó: A környezetvédelem helye a nemzetközi jog rendszerében – avagy nemzetközi környezetjog bírói szemmel. *Miskolci Jogi Szemle* 2011/1, 90–108., 107.

foglalkozó ügyet befogadhatónak nyilvánított.¹⁶ A Bíróság a tulajdonhoz – EJAЕ 21. cikk – és a jogorvoslathoz való jog – EJAЕ 25. cikke – sérelmére alapítva, precedenst épített az őslakosok jogainak védelme terén. A Bíróság megállapította az EJAЕ 21. és 25. cikkének sérelmét, egyben kötelezte Nicaraguát, hogy hozzon intézkedéseket belső jogának az ítéletben foglaltakkal történő összhangba hozatala érdekében, egyértelműen jelölje ki az őslakosok ősi földjeit, továbbá kártérítést ítél meg az őslakos közösség számára.¹⁷ Nicaragua a kezdetektől fogva aktívan részt vett az eljárásokban, ezzel kizárva annak lehetőségét, hogy a későbbiekben az állam bármilyen érvényesnek tekinthető kifogást emeljen a döntés ellen.¹⁸ Az ítéletben foglalt, az őslakos népek jogaira vonatkozó megállapítások precedens értékűvé teszik az ítéletet két szempontból is. Egyrészt az EJAЕ megerősítette e jogok létét, és megállapította, hogy – együtt az őslakosok hagyományos életvitelével – kiemelt figyelmet érdemelnek;¹⁹ másrészt az amerikai közti rendszerben az ítélet óta az őslakosok jogait érintő ügyekben²⁰ a tulajdonhoz és a bírói védelemhez való jog képezi az őslakosokat megillető jogok védelmének alapját.²¹

2. A Saramaka Emberek kontra Suriname-ügy

2.1. A tényállás ismertetése és a pergátló kifogások

Az eljárást megindító Saramaka népcsoport nem őshonos a dél-amerikai kontinensen, a törzs egyike annak a hat *Maroon* csoportnak, akiknek őseit a XVII. században, a gyarmatosítás során holland telepesek Dél-Amerikába hurcolták. Elmenekülve fogvatartóik elől, őseik az ország őserdőkkel borított belseje felé húzódva, önálló településeket hoztak létre. *Richard Price* szakértői véleménye alapján a Bíróság a következőket állapította meg a törzzsel kapcsolatban: A Saramaka emberek 12 materiális alapon szerveződő törzset (ún. *lös-t*) alkotnak; a teljes populáció 25 és 34 ezer fő közé tehető, mely a Felső-Suriname folyó mentén oszlik szét, 63 közösségben. Mindegyik klán élén egy helyi vezető áll, akit kapitánynak vagy főkapitánynak hívnak. Az egész közösség legfelsőbb vezetője az ún. *Gaa'man*.²² Habár az általuk addigra már 300 éve lakott földeket a XX. század dereka óta

¹⁶ EJAЕ, *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua*, 2000. február 1. (prelim) C sorozat No 66. para. 60.

¹⁷ EJAЕ, *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua*, 2001. augusztus 31. (merits), para. 173.

¹⁸ GROSSMAN, Claudio: *Awas Tingni v. Nicaragua: A Landmark Case for the Inter-American System. Human Rights Brief* 2001/3, 2–8., 7.

¹⁹ EJAЕ, *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua*, paras. 149–151.

²⁰ EJAЕBiz, *Mary és Carrie Dann kontra Egyesült Államok ügy*, 2002. december 27. (No. 11 140); EJAЕBiz, *Toledó Körzetbeli Maya Óslakos Közösségek kontra Belíz*, 2004. október 12. (No. 12.053); Kanadai Legfelsőbb Bíróság, *Haida Nemzettség kontra Brit-Kolumbia*, [2004] 3 S.C.R. 511, SCC 73; EJAЕ, *Yakye Axa őslakos közösség kontra Paraguay*, 2005. június 17. C sorozat, No. 125.; Kanadai Legfelsőbb Bíróság, *Carrier Sekani Törzsi Tanács kontra Brit-Kolumbia*, 2009 BCCA 67.

²¹ MARINKÁS György: Az őslakosok jogainak megjelenése az Amerikai közti Rendszerben: az őslakosok joga ősi földjeikre, különös tekintettel a *Mayagna (Sumo) Awas Tingni kontra Nicaragua* ügyre. In: Raisz Anikó (szerk.): *A nemzetközi környezetjog aktuális kihívásai*. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2012. 108–117.

²² BRUNNER: 700.; EJAЕ, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 80–81.

fenyegette az állam és bizonyos gazdasági érdekcsoportok pénzhétsége, szervezett küzdelemük csak az 1990-es években kezdődött meg.²³

A jelen ügy 1996-ban kezdődött, amikor a törzs tagjai arra ébredtek, hogy ősi földjeiken kiterjedt fakitermelési munkálatok kezdődtek. A törzsi vezetők éveken át járták a falvakat, hogy a törzset egységbe tömörítve eredményesebben kezdeményezhessenek tárgyalásokat. A küzdelemben több, nem-kormányzati szerv is a segítségükre sietett, GPS technológiával kezdték el feltérképezni az ősi földeket. Végül önkéntes segítők – mint *Fergus MacKay* – közreműködésével az amerikaiakhoz vitték az ügyet.²⁴ Az Emberi Jogok Amerikai Bizottságához (a továbbiakban: EJA Biz vagy Bizottság) 2000. október 27-én érkezett be a petíció a *Saramaka Önkormányzatok* részéről, a Saramaka emberek, klánok és az azok élén álló 12 kapitány meghatalmazása alapján. Állításuk szerint Suriname állam a fakitermelési és bányászati koncessziók oda ítélése során megsértette a Saramaka törzset annak ősi földjei feletti rendelkezési jogaiban. Kérelmükben jelezték szándékukat a barátságos megállapodásra, egyben kérték a Bizottságot, hogy a további károsodások megelőzése érdekében rendeljen el *megelőző intézkedést*, jelesül a fakitermelési és bányászati tevékenységek felfüggesztését. Suriname, állítása szerint eleget tett a kért megelőző intézkedéseknek, a kérelmezők szerint nem, így újabb ilyen irányú kérelmek érkeztek a Bizottsághoz.²⁵ A Bizottság mindkét fél beleegyezése nyomán az EJA 48. cikkének 1. bekezdés „f” pontja alapján megpróbálta létrehozni a barátságos megegyezést. Az álláspontok azonban nem közeledtek, Suriname továbbra is elzárkózott attól, hogy elismerje a Saramaka embereket jogi személyként. Az idő múlásával egyre kevésbé tűnt valószínűnek a barátságos megegyezés, így végül a törzsi képviselők 2004-ben, egy évvel a tárgyalások megkezdése után tudatták a Bizottsággal, hogy letettek a barátságos megegyezésre irányuló szándékukról.²⁶ – Ezt követően a Bizottság megkezdte az ügy kivizsgálását. Tekintve, hogy a felek által felhozott érvek és hivatkozások közel azonosak a bírósági szakaszban ismertetésre kerülőkkel, ezek bemutatásától eltekintek. – A Bizottság, 2006. március 2-i jelentésében az ügy konklúzióit levonva megállapította, hogy az állam megsértette az EJA 21. és 25. cikkét, valamint ezekkel összefüggésben az EJA 1. és 2. cikkét. – Az első cikk az egyezményben foglalt jogok tiszteletben tartásának kötelezettségét írja elő, a második az ennek teljesítéséhez szükséges jogharmonizációs kötelezettséget. – Ezt követően a Bizottság megküldte ajánlásait az államnak: (i) tegye meg a szükséges törvényhozási és közigazgatási lépéseket a Saramaka emberek közösségi tulajdonformájának védelme, valamint a Saramaka nép jogi személyiségének elismerése érdekében; (ii) tartózkodjék bármilyen cselekedettől, amely sértheti a Saramaka emberek jogait; (iii) állítsa helyre az okozott környezeti kárt. A Bizottság, eljárási szabályzata²⁷ 43. cikkének megfelelően,²⁸ jelentését meg-

²³ PRICE, Richard, *Contested Territory: The Victory of the Saramaka People vs. Suriname. Prepared for Simpósio Internacional: Territórios Sensíveis: diferença, agência e transgressão, Museu Nacional, Rio de Janeiro, 15 June 2009.* To be published in a book edited by Olivia da Cunha & Barbara Weinstein in 2011. – Forrás:

http://www.richandsally.net/files/Victory_of_Saramakas_vs_Suriname.pdf (2013. március 31.); 3.

²⁴ PRICE: i. m. 3.

²⁵ EJA Biz, *A tizenkét Saramaka törzs (lős) vs. Suriname*, 2006. március 2. (No. 12.338.), paras. 1., 2., 5., 22–28.

²⁶ EJA Biz, *A tizenkét Saramaka törzs (lős) vs. Suriname*, paras. 29–48.

²⁷ Az Emberi Jogok Amerikai Bizottságának Eljárási Szabályzata. (Elfogadás ideje: 2009. november 13.; utolsó módosítás: 2011. szeptember 2.)

küldte az államnak, egyben 60 napot adott, hogy eleget tegyen a jelentésben foglaltaknak.²⁹ Tekintve, hogy az állam a megadott határidőn belül nem tett eleget a jelentésben foglaltaknak, a Bizottság 2006. június 23-án az EJAE 51 (1), 61. cikkének valamint a Bizottság Eljárási Szabályzatának 44. cikke alapján³⁰ benyújtotta keresetét a Bírósághoz.³¹

2.2. Az Afobaka gát és a pergátló kifogások

Az ügy érdemében való tárgyalását megelőzően a Bíróságnak két kérdéskörben kellett döntenie: egyik az 1960-as években épült *Afobaka gát* és annak relevanciája a jelen ügyre, a másik pedig az állam által benyújtott, összesen hét pergátló kifogás. Az első kérdéskört illetően eltérés mutatkozott a Bizottság és az áldozatok által benyújtott kérelemben. A Bizottság kérelmében egyetlen mondat erejéig szerepelt a gátépítés ügye: „Az 1960-as években egy vízi erőmű építése következtében bekövetkező áradás elvándorlásra készítette a Saramaka [népcsoportot], létrehozva az ún. *elvándoroltak falvait*.”³² A Bíróság megjegyezte, hogy az állam ebből eredő esetleges nemzetközi kötelezettségeire vonatkozóan a Bizottság nem vonultatott fel semmilyen jogi érvelést. Ezzel szemben a közösség képviselői részletesen, három és fél oldalon keresztül tárgyalják az általuk vélt jogsértéseket és a gát építése óta folyamatosan fennálló negatív hatásokat, noha az nem szerepelt az eredeti – a Bizottság által benyújtott – kérelemben. A teljesség igénye nélkül a következő sérelmekre és tényekre hivatkoznak: a beleegyezés hiánya a törzs részéről, az elektromos hálózathoz való hozzáférés hiánya az ún. *elvándoroltak* falvaiban, a beruházás fájdalmas hatásai a közösségre, szent helyek megsemmisülése, ezzel együtt a már eltávozott ősök nyughelyének megbolygatása, valamint a külföldi cégek által okozott környezeti károsodás. Megemlíti továbbá a víztározó szintjének tervezett emelését. Kérelmük alátámasztására különböző tényeket foglaltak keresetükbe, többek között: a gát építésében részt vevő vállalkozások neveit, az elárasztott területek nagyságát és a kitelepített Saramaka emberek számát, a kitelepítésért fizetett kártérítés nagyságát.³³ A Bíróságnak azt kellett eldöntenie, hogy a törzs képviselői által hivatkozott – a gát építéséből eredő – folytatólagos hatások közvetlen kapcsolatban állnak-e a Bizottság által, a jelen ügyben hivatkozott jogsértésekkel, vagy sem? A Bíróság megállapította, hogy „[a törzs képviselői számára] nem megengedett, hogy a [Bizottság] kérelmében állított tényekhez képest új tényeket vonjanak be a keresetbe.”³⁴ A Bíróság rámutatott, hogy a képviselők által hivatkozott sérelmek és tények nem szerepelnek a Bizottság kérelmében, mindösszesen egyetlen mondat erejéig bukkannak fel a kérelemben és az azt megelőző Bizottsági jelentésben, ott is csak mint történelmi „tények”. Más, korábbi ügyekkel ellentétben a Bizottság nem tett semmilyen arra vonatkozó kijelentést, hogy ez a történelmi háttér bármilyen kapcsolatban állna a szóban forgó jogvitával. A Bíróság a jog-

²⁸ A Bizottság a 2006-ban kelt jelentésében a 43. cikkre hivatkozik, azonban 2009-ben új eljárási szabályzatot fogadtak el – a Bizottság 137. rendes ülésén –, melynek eredményeként a hivatkozott szabályok a 44. cikkbe kerültek át. – A szerző.

²⁹ EJABiz, *A tizenkét Saramaka törzs (lős) kontra Suriname*, paras. 256–261.

³⁰ Az új eljárási szabályzat alapján a 45. cikkben található az alapul szolgáló jogszabályi háttér.

³¹ EJABiz, *Kereseti kérelem Suriname ellen a tizenkét Saramaka törzs ügyében*, 2006. június 23. (No. 13.338.), para. 6.

³² EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 11.

³³ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 12.

³⁴ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 13.

biztonság elvének megőrzése, valamint az állam, védelemhez való jogának tiszteletben tartása végett a törzsi képviselők ez irányú keresetkiegészítését elutasította.³⁵

E kitérőt követően, az ügy érdemének tárgyalása előtt a Bíróságnak döntenie kellett az állam által benyújtott, összesen hét *pergátló kifogásról*. Az *első* a felperesek eljárás indítási jogának hiányára vonatkozott; az állam szerint a panaszt benyújtók nem folytattak előzetes egyeztetést a Saramaka törzs legfőbb vezetőjével, az ún. Gaa'man-nal. Az állam szerint ezzel a kérelmet benyújtók megsértették az Amerikai Egyezmény 44. cikkét, ugyanis a legfőbb vezetővel történt egyeztetés és annak beleegyezése hiányában a kérelmezőknek nincsen joga az egész törzs nevében fellépni. Ennek megfelelően, az állam szerint a Bizottságnak el kellett volna utasítania a kérelmet. A Bizottság válaszában kifejtette, hogy az Amerikai Egyezmény 44. cikke, illetve a Bizottság Eljárási Szabályzatának 23. cikke értelmében a kérelmet benyújtó személynek vagy szervezetnek nem kell sem a hivatkozott jogsértés áldozatának, sem közeli hozzátartozójának lennie. A törzsi képviselők szerint, a petíció benyújtása előtt és után is konzultáltak a Gaa'man-nal, noha ezt sem az EJA 44. cikke, sem a Bizottság eljárási szabályzata nem követeli meg. A Bíróság, az EJA 44. cikkének idézését követően kiemelte, hogy az egyezmény által biztosított széles körű kereseti jog az amerikai rendszer meghatározó jellemzője. A Bíróság az *effet utile* elvet segítségül hívva megállapította, hogy az egyezményben semmilyen megszorítás nem található, amely megkövetelné, hogy kérelmezők előzetesen konzultáljanak a törzs vezetőjével annak érdekében, hogy képviselhessék a törzset.³⁶ A *második pergátló kifogás* a törzsi képviselők eljárás jogának hiányára vonatkozott. Az állam szerint ugyanis az EJA 51., illetve 61. cikke értelmében a Bíróság előtt magánszemélyeknek nem, csak az államnak vagy a Bizottságnak van joga eljárni. Ennek megfelelően az áldozatok és képviselőik csa és kizárólag a Bizottságon keresztül közölhetik észrevételeiket, illetve nyújthatnak be bármilyen indítványt a bírósági eljárás során. Ezzel szemben a Bizottság és a törzsi képviselők álláspontja az volt, hogy amint a Bizottság benyújtotta a keresetet a Bíróságnak, az áldozatnak vagy képviselőjének jogában áll kérések, észrevételek benyújtása. A Bíróság szerint, bár az EJA 61. cikke alapján valóban csak az államnak és a Bizottságnak van joga kereset benyújtására, azonban az áldozatok vagy azok képviselőinek megtiltani, hogy előadják saját véleményüket, az igazságszolgáltatáshoz való jog túlzott korlátozását jelentené. Bizonyos korlátozások léteznek az eljárásban való részvételükre vonatkozóan, azonban ezek csakis kizárólag az eljárás hatékonyságának megőrzését szolgálhatják. A Bíróság felhívta továbbá az állam figyelmét, hogy eljárási szabályzatának 39. cikkével összhangban, az államnak lehetősége volt minden, a törzsi képviselők által előterjesztett indítványra reagálni. A fentiekre tekintettel a Bíróság a *pergátló kifogást* elutasította.³⁷ A *harmadik és a negyedik pergátló kifogás* eljárási szabálytalanságokra vonatkozott. A Bíróság ezeket (is) megalapozatlannak találta.³⁸ Az *ötödik beadványban* az állam a belföldi jogorvoslati lehetőségek ki nem merítésére hivatkozott, állítása szerint az áldozatok nem vették igénybe az EJA 46. cikk által megkövetelt összes elérhető hazai jogorvoslati lehetőséget. Ennek tényét az áldozatok és képviselőik maguk sem vitatták; helyette arra hivatkoztak, hogy azok alkalmatlanok, és nem elég hatásosak ahhoz, hogy kellő védelmet biztosítsanak [EJA 46. cikk (2) bekezdés]. A kérelmezők összesen négy kérelmet nyújtottak be a nemzeti hatóságok felé, de egyikre sem érkezett megfelelő válasz. A bíróság utalt korábbi joggyakorlatára, melyben kidolgozta a hazai jog-

³⁵ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 14–17.

³⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 19–24.

³⁷ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 25–29.

³⁸ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 30–40.

orvoslai lehetőségek ki nem merítésére hivatkozó pergátló kifogások megítélésének szabályait. Ennek értelmében az államnak már az első, a Bizottsághoz benyújtott kérelmében hivatkozni kell a hazai jogorvoslai lehetőségek kimerítésének elmaradására; az állam hallgatása azt jelenti, hogy nincs ilyen jellegű kifogása. Másrészt az államnak konkrétan meg kell határoznia, mely hazai jogorvoslai lehetőségek maradtak kihasználatlanok, illetve bizonyítani kell ezek megfelelő és hatékony voltát. Tekintve, hogy Suriname csak a negyedik beadványában hivatkozott erre a tényre, továbbá nem adott egyértelmű választ arra, mely jogorvoslai lehetőségek maradtak kihasználatlanok, a Bíróság az állam kifogását elutasította.³⁹ A hatodik pergátló kifogás a nemzetközi eljárások duplikációjára vonatkozott. Suriname szerint a kérelmezők több mint egy nemzetközi szervezethez nyújtottak be kérelmet, ami az EJAE 46. cikkének 1. bekezdés (c) pontja értelmében kizárja a kérelemnek a Bizottsághoz történő benyújtását. Az állam utalt továbbá a *Moiwana Közösség kontra Suriname-ügyre*,⁴⁰ melyben megítélése szerint az EJAB már rendelkezett a tulajdonhoz való jogról, így a kérdés az EJAE 47. cikk (d) pontja értelmében ítélt dolognak számít, amely szintén kizárja a kereset befogadhatóságát. Az első eldöntendő kérdés ebben a körben az volt, hogy az ENSZ Emberi Jogi Bizottsághoz (a továbbiakban: ENSZ EJB), valamint Faji Megkülönböztetés Elleni Bizottsághoz (a továbbiakban: ENSZ FMEB) benyújtott keresetek miatt függő ügynek – *litis pendentianak* – lehet-e tekinteni a szóban forgó ügyet? A Bíróság következtetése szerint az ENSZ EJB jelentéstételi eljárása, valamint az ENSZ FMEB korai jelző, illetve a sürgősségi eljárása – tárgyát, célját, természetét tekintve – nem vethető össze az EJAB eljárásával, figyelemmel arra, hogy az előbbieket általánosságban védik az emberi jogokat, illetve hívják fel a figyelmet az emberi jogi helyzetre, míg az amerikai rendszer előtti eljárás célja egy konkrétan meghatározott személyi kör védelme. Ebből is következően ENSZ EJB és az ENSZ FMEB által kibocsátott ajánlások és sommás megállapítások eltérőek az EJAB által hozott ítéletektől. A második eldöntendő kérdés arra vonatkozott, hogy vajon ítélt dolognak – *res iudicata* – lehet-e tekinteni a keresetben foglaltakat? Ennek feltétele a Bíróság szerint, hogy a két ügy azonos legyen, vagyis a feleknek, a jogalapnak és az eljárás céljának egyezőnek kell lennie. Amint azt a Bíróság megállapította, a három szempont egyike alapján sem lehet hasonlóságot felfedezni. Erre, valamint a fentebb kifejtettekre tekintettel a Bíróság a hatodik pergátló kifogást is elutasította, mint megalapozatlant.⁴¹ A hetedik pergátló kifogás az Afobaka gát építésével állt kapcsolatban, és arra vonatkozott, hogy egyrészt a gát még az EJAB joghatóságának, Suriname által 1987-ben történő elfogadása előtt épült, másrészt pedig a Suriname 1975-ben történt függetlenedése előtti eseményekért semmilyen nemzetközi felelősség nem terhelheti az államot. A bíróság az utolsó pergátló kifogást rövid úton elutasította, egyben utalt arra, hogy a per során a törzs képviselőinek, a gáttal kapcsolatos indítványa a korábbiakban elutasításra került.⁴²

2.3. Az ügy érdemi része

Az eddig tárgyalt kérdések tisztázásával az utolsó akadály is elhárult a Bíróság előtt, hogy megállapítsa az EJAE 62. (3) cikk szerinti joghatóságát, egyben megkezdje az ügy érdemi tárgyalását. Ennek során, a bizonyítékok áttekintését követően a Bíróságnak az EJAE 2., 3.,

³⁹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 41–44.

⁴⁰ EAJB, *Moiwana Közösség kontra Suriname*, 2005. június 15. C Sorozat No. 124.

⁴¹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 45–58.

⁴² EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 59–61.

21., és 25. cikkek állítólagos megsértését kellett vizsgálnia; e vonatkozásban a Bíróságnak nyolc kérdésre kellett válaszolnia. *Először*: vajon a Saramaka emberek törzsi társadalmat alkotnak-e, ennek megfelelően vonatkoznak-e rá a speciális garanciák, melyek jogaik teljes körű gyakorlását hivatottak biztosítani? *Másodszor*: az EJAE 21. cikke által biztosított tulajdonhoz való jog vonatkozik-e a törzsi közösségekre, azok közösségi tulajdonformáira? *Harmadszor*: az állam elismerte-e a Saramaka emberek jogát a tulajdonra, mely a sajátos közös tulajdonon alapuló rendszerükből adódik? *Negyedszer*: milyen mértékű jog illeti meg a Saramaka embereket az általuk ősi földként aposztrofált területen található természeti kincsekre vonatkozóan? *Ötödször*: az állam adhat-e koncessziós jogot az ősi földeken található természeti kincsekre, és ha igen, milyen mértékben? *Hatodszor*: az állam által eddig adott koncessziós jogok kellően körül bástyáztak-e, a nemzetközi jog által elfogadott standardoknak megfelelően? *Hetedszer*: a jogi személyként történő állami elismerés hiánya lehetetlenné teszi-e, hogy közösségi tulajdont szerezzenek, és egyenlő mértékű bírói védelemben részesüljenek a tulajdonjogaik? *Nyolcadszor* – és egyben utoljára –: elérhetőek-e megfelelő és hatékony jogorvoslati lehetőségek a Saramaka emberek számára a hivatkozott jogsértések ellen, melyek gátolják őket a közösségi tulajdon használatában és élvezetében?

Az *első kérdés* arra vonatkozott, hogy a Saramaka emberek törzsi társadalmat alkotnak-e, ennek megfelelően vonatkoznak-e rá a speciális garanciák, melyek jogaik teljes körű gyakorlását hivatottak biztosítani? Habár nem őslakosok a területen, a Saramaka embereket erős spirituális kötelékek fűzik ősi földjeikhez, ez szintén hasonlatossá teszi őket a törzsi közösségekhez. A föld, számukra nem csak megélhetésük forrása, hanem a kulturális identitásuk fontos eleme. A nyilvános tárgyaláson *Wazen Eduards*, főkapitány a következőképpen írta le kapcsolatukat az ősi földekkel: „Az erdő olyan számunkra, mint egy piac; innen szerezzük be a gyógyszereinket, vagyis a gyógynövényeinket. Itt vadászunk, hogy megszerezzük a szükséges húst. Az erdő tényleg az egész életünket jelenti. Amikor őseink az erdőbe menekültek, semmit nem vittek magukkal. Megtanulták, hogyan maradhatnak életben, mely növények ehetőek, hogyan elégítsék ki alapvető szükségleteiket az erdőben. Ez az egész életünk.”⁴³ Megvizsgálva gazdaságukat, megállapítható annak törzsi jellege: a törzs női tagjai földművelő tevékenységet folytatnak, továbbá különböző növényeket gyűjtenek. A férfiak feladata a vadászat és a halászat.⁴⁴ Mint az fentebb említésre került, az eljárást kezdeményező népcsoport nem őshonos a dél-amerikai kontinensen. A Bíróság megállapítása szerint ez nem zárja ki, hogy ugyanazokra a jogokra tartsanak igényt, mint az őslakos népek, tekintve, hogy: „osztják az őslakos népeket meghatározó tulajdonságokat úgy, mint a nemzet többi részétől eltérő társadalmi, kulturális és gazdasági hagyományok, saját maguknak az ősi földekkel való azonosítása, és saját életük – legalább részben – saját normákkal, szokásokkal és hagyományokkal történő irányítása.”⁴⁵ A Bíróság továbbá rávilágít, hogy ősi földjeikkel szoros spirituális kötelék fűzi őket össze: a föld számukra több, mint pusztán megélhetési forrás; az életmódjuk és a kultúrájuk átörökítésének elengedhetetlen feltétele. Számukra a föld elválaszthatatlanul összekapcsolódik a szabadságukért vívott történelmi küzdelemmel.⁴⁶ A Bíróság megállapította, hogy a fentiek fényében a Saramaka emberek törzsi társadalmat alkotnak.⁴⁷ A Bíróság erre tekintettel, nem látja indokoltnak, hogy eltérjen a korábbi ítéleteiben – köztük a *Moiwana Közösség kontra Suriname*-ügyben – tett

⁴³ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 82.

⁴⁴ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 83.

⁴⁵ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 79.

⁴⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 82.

⁴⁷ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 84.

megállapításaitól; vagyis, hogy az EJAE 1. cikkének értelmében az őslakos és törzsi közösségek jogainak védelme speciális intézkedések meghozatalát követeli.⁴⁸

A második kérdés arra vonatkozott, vajon az EJAE 21. cikke által biztosított tulajdonhoz való jog vonatkozik-e a törzsi közösségekre, azok közösségi tulajdonformáira? A Bíróság felidézte korábbi ítéleteit, külön kiemelve a Yakye Axa-ügyben kifejtetteket: „mind az egyének egyéni tulajdona, mind az őslakos népek közösségi tulajdonformája védelmet élvez az EJAE 21. cikke értelmében.”⁴⁹ A Bíróság a 21. cikket mindig is a 29. cikk „b” pontjában foglaltaknak megfelelően értelmezte, amely tiltja az EJAE bármely rendelkezésének olyan értelmezését, ami a hazai rendelkezésekhez vagy más nemzetközi dokumentumokhoz képest megszorítóan értelmezi az EJAE által garantált jogokat. A Bíróság a korábbi ítéleteiben figyelembe vette a belső jog által biztosított jogokat, illetve a *Nemzetközi Munkaügyi Szervezet* (a továbbiakban: ILO) 169-es számú egyezményét.⁵⁰ Jelen ügyben az állam egyrésztől nem ismeri el a törzsi népek jogait a közös tulajdonra, másrésztől nem részese az említett ILO egyezménynek, ennek megfelelően a Bíróság nem hivatkozhatott rá. E nehézség leküzdése érdekében a Bíróság a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának*⁵¹ (a továbbiakban: PPJNE) 1. és 27. cikkeire, valamint a *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának*⁵² 1. cikkére hivatkozott, mely egyezségokmányoknak Suriname részes fele. A két egyezségokmány közös első cikkelyét a *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága* (a továbbiakban: ENSZ GSZKJB) úgy értelmezte, mint amely az őslakos népekre is alkalmazható.⁵³ Az ENSZ EJB 23. számú tematikus elemzése értelmében, a PPJNE 27. cikke alkalmazható az őslakos népekre, tekintve azok kulturális identitását.⁵⁴ Az EJAE 29. cikk „b” pontjának értelmében az EJAE 21. cikkében rögzített jogot a Bíróság nem értelmezheti úgy, hogy az megszorító legyen a két egyezségokmányban garantált jogokhoz képest.⁵⁵

Amint az megállapításra került, az EJAB elismeri az őslakos népek közösségi tulajdonformáit. A következő lépés a Bíróság számára az volt, hogy meghatározza, az állam megfelelő jogi kereteket biztosít-e ezen jogok érvényesítésének, belföldön. Erre vonatkozott a *harmadik kérdés*. Utalva a korábbi, Moiwana-ügyre, továbbá más nemzetközi szervezetek megállapításaira, a Bíróság megállapította, hogy Suriname nem ismeri el az őslakos népek közösségi tulajdonformáit. Az állam maga sem vitatta, hogy jogrendszere nem ismeri el a közösségi tulajdonformákat, helyette egyfajta előjogot biztosít számukra a földhasználat terén. Suriname négy indokot hozott fel, miért nem tehető felelőssé a közösségi tulajdonformák el nem ismerése miatt.⁵⁶ Ezek közül az első kettő, valamint az azokra – a Bíróság által – adott válasz kerül ismertetésre. *Először* is az állam szerint a Saramaka törzsek földbirtoklási rendszere, vagyis, hogy ki a tényleges tulajdonos, bizonytalan, ennek megfelelően az állam nem is ismerheti el. A Bíróság megállapította, hogy a fölbirtoklás rendszere

⁴⁸ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 85–86.

⁴⁹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 89.

⁵⁰ Az ILO 169. számú egyezménye a bennszülött és törzsi népekről a független országokban (aláírás: 1989. június 27., hatály: 1991. szeptember 5.)

⁵¹ Az ENSZ Közgyűlés 1966. december 16-i határozata (United Nations, Treaty Series, vol. 999, 171.)

⁵² Az ENSZ Közgyűlés 1966. december 16-i határozata (United Nations, Treaty Series, vol. 993, 3.)

⁵³ ENSZ GSZKJB, *Jelentés az Orosz Federációról*, 2003. december 12. (U.N. Doc. E/C.12/1/Add.94,) para 11.

⁵⁴ Az ENSZ EJB, *A kisebbségek jogairól szóló 23. számú tematikus elemzése* (CCPR/C/21/Rev.1/Add.5) para 3.2.

⁵⁵ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 90–96.

⁵⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 98–99.

egyértelműen megállapítható a korábbi tanúvallomások alapján.⁵⁷ Másodszor, állította Suriname, amennyiben az őslakos vagy törzsi népek különleges elbánásban részesülnek, az egyértelműen a lakosság többi részének diszkriminációját jelentené. A Bíróság erre vonatkozóan hangsúlyozta: „a nemzetközi jog régről ismert alapelve, hogy egyenlőtlen helyzetben lévő emberek egyenlőtlen kezelése nem feltétlenül jelent megengedhetetlen diszkriminációt.”⁵⁸ Összefoglalva, az állam jogrendszere pusztán előjogokat biztosít, ami nem garantálja a területeik hatékony, külső zavaró tényezők nélküli irányítását. A Bíróság – ahogyan korábban is – azon az állásponton van, hogy előjogok helyett – melyeket az állam bármikor elvehet, illetve harmadik személy tulajdonjoga felülírhat –, garantálni kell az őslakos és törzsi népek jogát ősi földjeikre. A pusztán bírói mérlegelésen alapuló jogok nem tekinthetők megfelelőnek.⁵⁹ Ennek megfelelően, a rendelkező részben a Bíróság előírta az állam számára a jogok garantálását.⁶⁰

A negyedik, ötödik és hatodik kérdést – tekintve a köztük lévő szoros összefüggést – egyszerre érdemes tárgyalni. Ez a három kérdés képezi az ügy lényegét, ahogyan Marcos A. Orellana fogalmaz „ez az egész ügy szíve”.⁶¹ A negyedik kérdés arra vonatkozott, hogy milyen mértékű jog illeti meg a Saramaka embereket, az általuk ősi földként aposztrofált területen található természeti kincsekre vonatkozóan? A Saramaka emberek álláspontja szerint ahhoz, hogy élvezhessék a 21. cikk szerint őket megillető jogokat, az szükséges, hogy minden – a hagyományosan általuk birtokolt földterületen található – természeti kincs felett rendelkezzenek.⁶² Ezt támasztja alá ősi szokásjuk, melynek értelmében, ahogyan egy kapitányuk fogalmazott: „a Saramaka embereket teljes körűen megilleti a jog, hogy birtokoljanak mindent [a tradicionális területeiken belül], a fák tetejétől egészen a legmélyebb helyekig, ahova ember lejuthat.”⁶³ Ezzel szemben az állam arra hivatkozik, hogy minden földdel kapcsolatos jog, különösen a föld felszíne alatt található természeti kincsek feletti rendelkezés, szükségszerűen az államot illeti. Suriname nem vitatja ugyan, hogy a Saramaka törzs hagyományosan birtokolt bizonyos földterületeket, és hogy ezekre a területekre vonatkozóan bizonyos mértékű érdekeltséggel rendelkezik. A két nézőpont közötti különbség az említett érdekeltség természetére és mértékére vonatkozik. Suriname alkotmányának, illetve az 1986-os bányászatról szóló rendelet rendelkezései egyfajta előjogot, engedélyt garantálnak a Saramaka embereknek, hogy az általuk tradicionálisan használt földterületeik felett rendelkezzenek, de minden tulajdonosi jog az államot illet, ennek megfelelően annak kezében van a feltáráshoz és kiaknázáshoz való jog. A Bíróság, utalva korábbi ítélezési gyakorlatára, hangsúlyozta, hogy az őslakos és törzsi népek gazdasági és kulturális túlélése a területeiken található természeti kincsekhez való hozzáférés függvénye. Továbbá hangsúlyozta, hogy „a területeik feletti rendelkezés és használat joga értelmét vesztené, ha nem vonatkozna a földön, illetve alatta található természeti kincsekre is.”⁶⁴ A Bíróságnak ezért meg kell határoznia, hogy mely – a Saramaka emberek ősi földjein található – természeti kincsek tekinthetők alapvetőnek a Saramaka emberek túlélése szempont-

⁵⁷ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 99–101.

⁵⁸ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 99., 102–103.

⁵⁹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 115–117.

⁶⁰ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 196.

⁶¹ ORELLANA, Marcos A.: *Saramaka People v. Suriname*. *American Journal of International Law* Vol. 102, Issue 4 (October 2008), 841–847., 844.

⁶² EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 118–119.

⁶³ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 119.

⁶⁴ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 119–122.

jából. – Ezzel egyébként a Bíróság adós maradt. – Az ötödik kérdés arra vonatkozott: adhat-e az állam koncessziós jogot az ősi földeken található természeti kincsekre, és ha igen, milyen mértékben? Suriname érvelése szerint, a Saramaka emberek földre vonatkozó jogai az erdők és az ásványkincsek tekintetében nem tartalmazhatnak semmilyen igényt túl azon, amely a törzs megélhetéséhez (földművelés, vadászat, halászat stb.), továbbá vallásos és kulturális igényei kielégítéséhez hagyományosan szükséges.⁶⁵ Ebből adódóan – mondja ki a Bíróság –, az állam nem vitatja az őslakos népek megélhetéséhez szükséges jogok meglétét. Mindazonáltal – ahogyan azt a Bíróság megjegyzi – „az EJA 21. cikke nem értelmezhető úgy, mint amely mindennemű koncessziós jog átruházásától eltoltaná az államot” a Saramaka emberek – és egyéb őslakosok – által benépesített területen. A tulajdonhoz való jog védelme az EJA 21. cikke alapján nem abszolút, és nem is lehet ilyen megszorító módon értelmezni, azt az állam – kivételes és különleges esetekben⁶⁶ – bizonyos feltételek mellett korlátozhatja, amennyiben a társadalom érdeke úgy kívánja.⁶⁷ Az említett korlátozások során annak érdekében, hogy azok ne veszélyeztessék a Saramaka emberek törzsként való túlélését, az államnak három, biztosítékul szolgáló előírást kell betartania. – A Bíróság szerint e biztosítékok célja, hogy megőrizték, megóvják és garantálják azt a különleges kapcsolatot, amely a Saramaka nép és az általa benépesített földterület között fennáll, amely szoros kapcsolat biztosítja törzsként való fennmaradásukat.⁶⁸ – Először is biztosítania kell a Saramaka emberek hatékony, ősi szokásaikat figyelembe vevő részvételét bármely, a területükön folyó, a természeti kincsek feltárásával vagy kiaknázásával kapcsolatos tárgyalások során; másodszor az államnak biztosítania kell, hogy a Saramaka emberek tiszteletes részesedést kapjanak belőle; harmadszor az állam nem adhat semmilyen koncessziós jogot, amíg az arra kompetenciával bíró szervezetek nem készítenek környezeti és társadalmi hatástanulmányt.⁶⁹ A konzultációs folyamatnak jóhiszeműnek kell lennie, figyelembe kell vennie a kulturális szokásokat, továbbá egyezség elérését kell céloznia; vagyis az államnak nem elég pusztán tárgyalásokat folytatnia, hanem meg kell szereznie a tárgyaló partnerei szabad, előzetes és kellő tájékoztatáson alapuló hozzájárulását.⁷⁰ A második garanciával kapcsolatban a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az EJA 21. cikke által megkövetelt kárpótlás nem csak a tulajdonjog teljes elvonása esetén jár, hanem annak rendszeres használatától való megfosztása esetén is. Ennek megfelelően a megfelelő kárpótláshoz való jog, egyfajta részesedéshez való joggá válik a törzs tagjainak irányába.⁷¹ A Bíróság mind az érdemi, mind az értelmező ítéletben további garanciákat fogalmazott meg.⁷² A hatodik kérdés arra irányult, vajon az állam által eddig adott koncessziós jogok kellően körülbástyáztak-e, a nemzetközi jog által elfogadott standardoknak megfelelően? A Bíróság

⁶⁵ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 125.

⁶⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, 2008, augusztus 12. (interpretation) C sorozat No. 185. para. 49.

⁶⁷ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 126–128.

⁶⁸ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 129.

⁶⁹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 129.

⁷⁰ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 133–134.

⁷¹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 138–140.

⁷² A tulajdonjog korlátozásával kapcsolatban, a korábbiakban általános jelleggel a következőket állapította meg: „az EJA 21. cikkének értelmében az állam annyiban korlátozhatja a tulajdonjog szabad gyakorlását és élvezetét, amennyiben az a) előzetesen törvényben rögzítésre került, b) szükséges, c) arányos, és d) törvényes cél elérését célozza egy demokratikus társadalomban” – EJAB: *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 127, 137; EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, 2008, augusztus 12. (interpretation) C sorozat No. 185. para. 34.

elé került bizonyítékok szerint 1997 és 2004 között az állam több alkalommal adott koncessziós jogot fakitermelésre, illetve aranybányászatra az ősi Saramaka területeken, különféle vállalatoknak. Ezek során, az állami tisztviselők által is megerősítetten, nem minden esetben került sor egyeztetésre a Saramaka emberekkel.⁷³ Hasonlóképpen nem került sor a környezeti és társadalmi hatások feltérképezésére, előzetes hatástanulmányok segítségével, Suriname érvelése szerint azért nem, mert az állam által adott „koncessziós jogok nem ütköztek a Saramaka nép hagyományos érdekeivel.”⁷⁴ A bizonyítékok szerint azonban a földeket a Saramaka emberek napi rendszerességgel használták a megélhetésükhöz szükséges tevékenységekhez. Pontosan ezeket, a törzs szempontjából elemi fontosságú területeket tették tönkre a koncessziós jogot szerzett vállalatok: tevékenységüket a legelemibb környezetvédelmi megfontolások mellőzésével folytatták; a környezet tönkretételének, a megélhetéshez szükséges javak kifosztásának és az előidézett társadalmi problémáknak az örökségét hagyva a Saramaka emberekre. Az okozott környezeti károk mellett a Saramaka emberek gazdasági károkat is szenvedtek; jelesen ősi földjeikről – kormányzati iratok által is alátámasztottan – nagy értékű fafajtákat termeltek ki anélkül, hogy ők maguk bármilyen ellentételezésben részesültek volna. Az EJAB a fentiekre tekintettel megállapította, hogy az állam az ez idáig kibocsátott koncessziók során mulasztást követett el; ennek megfelelően megsértette az EJAE 21 cikkében foglalt jogokat, valamint – ahhoz kapcsolódóan – az EJAE 1. cikkét is.⁷⁵

A hetedik és a nyolcadik kérdés hasonló természetük miatt szintén együtt kerül ismertetésre. A *hetedik kérdés* arra kereste a választ, hogy a jogi személyként történő állami elismerés hiánya lehetetlenné teszi-e, hogy a törzs tagjai közösségi tulajdont szerezzenek, és ezáltal a társadalom többi tagjával egyenlő mértékű bírói védelemben részesüljenek a tulajdonjogaik? Az állam már a pergátló kifogások között is felhozta érvként, hogy a törzsi képviselők hivatkozása az EJAE 3. cikkének megsértésére, nem képezheti a Bíróság vizsgálódásának tárgyát tekintve, hogy a Bizottság jelentésében erről nem esett szó. A Bíróság a kérdést rövid úton lezárta, idézve a pergátló kifogással kapcsolatos álláspontját; a közösség képviselői egyéb, a Bizottság álláspontjában nem hivatkozott jogokra is hivatkozhatnak, feltéve, hogy azok olyan tényekre vonatkoznak, melyek szerepelnek a Bizottság beadványában. A Bíróság szerint, mivel ez a követelmény teljesül, semmilyen akadálya sincs annak, hogy a Bíróság érdemben foglalkozzon ezzel a kérdéssel. Suriname két ellenérvet hozott fel: egyrészt megkérdőjelezte, hogy a manapság már nem zárt közösséget alkotó Saramaka emberek beazonosíthatóak lennének mint egyetlen jogi személy. Az állam itt elsősorban arra hivatkozott, hogy a törzsből számosan a városokba vagy más településekre költöztek, és nem tartják ősi szokásaikat. A Bíróság szerint az, hogy egyesek elszármaztak az ősi területekről, nem érinti a törzs többi, az ősi földjein maradt tagjának a jogállását.⁷⁶ Suriname második ellenérve szerint az EJAE az egyén számára biztosítja az önálló jogi személyiségként történő elismerést, és nem egy különálló nép számára. A Bíróság szerint az állam feladata, hogy a sebezhető, kirekesztett és diszkriminációt elszenvedő egyének számára biztosítsa azokat a törvényi és közigazgatási feltételeket, amelyek lehetővé teszik számukra az egyezményben garantált jogok gyakorlását, a törvény előtti egyenlőség elvének megfelelően. A kérdés az, hogy ez a követelmény a Saramaka embereket mint csoport-

⁷³ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 142., 147.

⁷⁴ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 148.

⁷⁵ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 149–154

⁷⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 160–164.

tot illetik-e meg, vagy pusztán mint egyéneket.⁷⁷ Az állam jelenleg nem ismeri el a Saramaka embereket mint csoportot, önálló jogi személyként. Egyesével bírósághoz fordulhatnak, de az csak az adott személy ügyében hozhat ítéletet, annak tulajdonhoz való és egyéb jogai tekintetében. Az EJAB szerint, amennyiben az állam elismerné őket önálló jogi személyként, figyelembe véve ősi szokásaikat, az nagyban megkönnyítené az igényérvényesítésüket. Azt a Bíróság is elismeri ugyanakkor, hogy nem ez az egyetlen lehetséges út, de adott helyzetben csak ez képes a kiszolgáltatott helyzetben lévő Saramaka emberek számára hatékony védelmet garantálni. Tekintettel erre, *a Bíróság megítélése szerint az államnak el kell ismernie a Saramaka nép jogi személyiségét, ameddig ez nem történik meg, az állam jogsértése fennáll* az EJAE 3. cikke tekintetében, továbbá ehhez kapcsolódóan a 21., 25., 1. (1), 2. cikkek vonatkozásában.⁷⁸ A nyolcadik és egyben utolsó tisztázandó kérdés arra vonatkozott, hogy elérhetőek-e megfelelő és hatékony jogorvoslati lehetőségek a Saramaka emberek számára a hivatkozott jogsértések ellen, melyek gátolják őket a közösségi tulajdonuk használatában és élvezetében? A Bizottság és a törzs képviselői szerint az állam által biztosított jogi garanciák nem biztosítanak megfelelő védelmet az őslakos és törzsi népek közösségi tulajdonformái számára, azok csak az egyéni panaszok elbírálására alkalmasak. Az állam ezzel szemben arra hivatkozik, hogy a belföldi jogorvoslati eljárásai hatékonyak, ennek ellenére a panaszos felek nem vették igénybe őket. A Bíróság idézte korábbi joggyakorlatát, mely szerint a hatékony jogorvoslat nem merül ki a bíróságok és formálisnak mondható eljárások létezésében; azoknak a valóságban is hatékonyan kell működniük. A Bíróság, számba véve az állam jogrendszerében elérhető jogorvoslati lehetőségeket, megállapította, hogy azok nem tekinthetők megfelelőnek az EJAE 25. cikkének értelmében, így megállapította annak sérelmét, valamint ahhoz kapcsolódóan az EJAE 21. és 1. (1) cikkek sérelmét.⁷⁹

2.4. Jóvátételi intézkedések

A Bíróság az EJAE 63. cikke által biztosított jogkörénél fogva – a jogsértés tényének megállapítását követően – rendelkezett a szükséges *jóvátételekről*.⁸⁰ A Bíróság megállapította, hogy a Saramaka emberek tekinthetők az ügy sértettjeinek anélkül is, hogy egyesével történő azonosításuk szükséges lenne. A Bíróság megjegyezte továbbá, hogy tekintve ősi szo-

⁷⁷ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 166.

⁷⁸ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 167–175.

⁷⁹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 176–185.

⁸⁰ Véleményem szerint az EJAB joggyakorlatának legkiemelkedőbb területe a jóvátételek kérdésköre. Ellentétben az *Emberi Jogok Európai Bíróságával* (a továbbiakban EJEB) az EJAB sohasem elégedett meg pusztán a jogsértés deklarálásával – ahogyan azt európai megfelelője tette jó néhány esetben –, helyette minden esetben anyagi és nem anyagi kártérítést ítél meg. Ezzel kapcsolatban a *Loayza-Tamayo ügyben* (EJAB, *Loayza-Tamayo kontra Peru*, 1998. november 27. C Sorozat No. 42) bevezetett ún. *életprojekt-elmélet*nek van különös jelentősége. E szerint a jóvátétel megítélésakor figyelembe kell venni, hogy a jogsértés bekövetkeztét megelőzően milyen lehetőségek álltak nyitva az áldozat számára, milyen ambíciói voltak. Az életprojekt-elméletet azóta is viták övezik, egyes vélemények szerint – vitathatatlan előnyei ellenére is – alulértékeli az emberi élet elvesztését; a megítélt kárpótlás gyakran alulmarad az elhunyt fizetéséhez képest, és nem pótolja azt a munkát, amelyet az a háztartásban vagy a ház körül végzett. Azonban tény, hogy az áldozatok számára még így is előnyös. – SHELTON, Dinah: Remedies in the Inter-American System. *American Society of International Law Proceedings* 1998 (Vol. 92) 202–206., 203.; RAISZ Anikó: *Az emberi jogok fejlődése az Emberi Jogok Európai és Amerikaközi Bíróságának kölcsönhatásában*, Novotni Kiadó, Miskolc 2010, 97–98.

kásjogukat, mely szerint minden Saramaka ember a 12 lős egyikéhez tartozik, a beazonosításuk – amennyiben szükség lenne rá – nem lenne lehetetlen feladat.⁸¹ Jóvátételként a Bíróság számos intézkedést rendelt el. *Először* is előírta az állam számára, hogy jelölje ki az ősi földeket, és biztosítson felettük kollektív jogokat a Saramaka emberek számára; továbbá, amíg ez meg nem történik, tartózkodjék bármiféle koncessziós jog adásától. *Másodszor*: ismerje el a Saramaka emberek kollektív jogi személyiségét. *Harmadszor* törölje el vagy változtassa meg azokat a belföldi jogszabályokat, amelyek akadályozzák a Saramaka emberek tulajdonjogának hatékony védelmét, ezzel egy időben előzetes, hatékony és teljes körű tájékoztatáson alapuló tárgyalások során hozzon olyan intézkedéseket, melyek garantálják a Saramaka emberek kollektív tulajdonjogát. *Negyedszer*: hozzon olyan intézkedéseket, melynek révén elismerik és garantálják a Saramaka emberek jogát a területükön történő bármilyen beruházás esetén az előzetes konzultációra, valamint a bevételből történő részesedésre. *Ötödször*: biztosítsa, hogy bármilyen jövőbeli beruházás megkezdése előtt sor kerüljön a szükséges környezeti és társadalmi hatástanulmányok elfogadására. *Hatodszor*: fogadjon el törvényhozási és közigazgatási garanciákat, melyek közösségi földbirtok rendszerükkel összhangban biztosítják hatékony védelmüket az emberi jogsértésekkel – különösképpen a tulajdonnal összefüggő jogaik sérelmével – szemben.⁸² Továbbá mint jóvátételi intézkedést írta elő a Bíróság a *következő tevőleges kötelezettségeket*: (i) az ítélet bizonyos részeinek holland nyelvre történő lefordítását és publikálását; (ii) két Saramaka nyelvű rádióadás finanszírozását, melyben az ítélet bizonyos részeit közlik.⁸³

Az *anyagi kártérítés* mértékét a Bíróság 75 ezer amerikai dollárban állapította meg, tekintettel az előzetes konzultáció és bármiféle részesedés biztosítása nélkül kitermelt fára, továbbá a Saramaka emberek által hagyományosan használt földterületekben keletkezett vagyoni kárra.⁸⁴

Nem *anyagi kártérítésként* a Bíróság 600 ezer amerikai dollárt ítelt oda egy, a Saramaka emberek javára tevékenykedő és a jövőben felállításra kerülő pénzügyi alap számára. Az összeg megítélésakor a Bíróság tekintettel volt a Saramaka emberek által folytatott hosszadalmas küzdelemre, valamint az elkeseredettségre, amelyet az okozott, hogy a hazai jogrendszer nem képes őket megvédeni az emberi jogsértésektől, továbbá, hogy megkérdőjelezték ősi vallási és kulturális értékeiket, átalakították társadalmukat.⁸⁵

A *perbeli kiadások* fedezése céljából az EJAB 70 ezer amerikai dollárt ítelt meg a Saramaka Önkormányzatok Szövetségének.⁸⁶

Az ítélet rendelkező részében megerősítésre kerültek a korábban megállapított jogsértések, jelesen az EJAE 1. (1), 2., 3., 21., és 25. cikkek sérelme. Ennek megfelelően a Bíróság ismételten rögzítette a korábban ismertetett és az állam számára elrendelt tevési kötelezettségeket.⁸⁷

⁸¹ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 186–188.

⁸² EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 194.

⁸³ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 196.

⁸⁴ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 200.

⁸⁵ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 201.

⁸⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 203–207.

⁸⁷ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, para. 214.

Sajnálatos módon Suriname a mai napig nem teljesítette az ítéletben rögzítettek nagy részét.⁸⁸ Az ehhez hasonló problémák megoldása érdekében javasolta *Dinah Shelton* – már 15 évvel ezelőtt –, hogy ajánlatos lenne létrehozni egy ellenőrző feladatot ellátó mechanizmust, az amerikai rendszer keretein belül.⁸⁹

3. Nemzetközi kitekintés

Annak érdekében, hogy az amerikai rendszer által garantált jogvédelem hatékonysága megítélhető legyen, a következőkben vázlatosan ismertetem az ENSZ, valamint az *Európa Tanács* és az *Afrikai Unió* keretein belül garantált védelmet. A PPJNE végrehajtását ellenőrizni hivatott ENSZ EJB számos ügyben⁹⁰ foglalkozott az őslakos népek jogaival. Habár az ENSZ EJB joggyakorlata védelmet nyújt az őslakos népeknek egy-egy adott jogsértés esetén, azonban meg kell jegyezni, hogy következetesen tartózkodik attól, hogy a PPJNE 1. cikkében garantált önrendelkezési jogot úgy tekintse, mint ami a kisebbségeket is megilleti: vagyis következetesen tartózkodik attól, hogy elismerje az őslakos népek önrendelkezési jogát. Ennek egyik valószínű magyarázata, hogy a kisebbségek és az őslakosok elhatárolása nem pusztán jogi kérdés, sőt mi több, inkább politikai, amelyben az ENSZ EJB nem kíván állást foglalni.⁹¹ További kritikaként jegyzi meg *Malgosia Fitzmaurice*, hogy a PPJNE 27. cikke által előírt küszöbérték más nemzetközi dokumentumokhoz és nemzeti szabályozásokhoz képest magasnak tekinthető.⁹² Hasonlóan az ENSZ EJB-hez, az *Emberi Jogok Európai Bizottsága* (a továbbiakban: EJBiz) az őslakos népeket kisebbségeként, nem pedig önálló népként határozta meg, egyben óvakodott attól, hogy az általuk képviselt kulturális értékre alapozva garantáljon bármiféle védelmet. Az ilyen irányú kéréseket az EJBiz következetesen elutasította, a vizsgálat tárgyát – hasonlóan az amerikai rendszerhez – a tulajdonhoz való jog vagy valamilyen eljárási jog sérelme jelentette; azonban a kezdeti joggyakorlatban ezek nagy részét is befogadhatatlannak nyilvánította.⁹³ Fordulat csak 2010-ben következett be a *Handölsdalen* ügyben,⁹⁴ ahol az Emberi Jogok Európai Bírósága részben befogadhatónak nyilvánított egy, az őslakosokkal foglalkozó ügyet; jól lehet az ítéleté-

⁸⁸ PRICE: i. m. 11.

⁸⁹ SHELTON: i. m. 206.

⁹⁰ ENSZ EJB, *Lubicon Lake Band kontra Kanada*, 1990. március 26. (CCPR/C/38/D/167/1984); ENSZ EJB, *Ilmari Länsman és társai kontra Finnország*, 1994. október 26. (CCPP/C/52/D/511/1992); ENSZ EJB, *Jouni E. Länsman és társai kontra Finnország*, 1996. október 30. (CCPR/C/58/D/671/1995); ENSZ EJB, *Jouni E. Länsman és társai kontra Finnország*, 2005. március 17. (CCPR/C/83/D/1023/2001); ENSZ EJB, *Angela Poma Poma kontra Peru*, 2009. március 27. CCPR/C/95/D/1457/2006.

⁹¹ KOVLER, Anatoly: International Protection Mechanism of Indigenous Peoples, in: *The Yearbook of Polar Law* (ed: Gudmundur Alfredsson and Timo Koivurova); vol. 4 (2012), 205–225.; 212–213.

⁹² FITZMAURICE, Malgosia: Tensions Between States and Indigenous People over Natural Resources in Light of the 1989 ILO Convention No. 169 Concerning Indigenous and Tribal Peoples in Independent Countries and the 2007 UN Declaration on the Rights of Indigenous peoples (Including Relevant National Legislation and Case-Law), in: *The Yearbook of Polar Law* (ed: Gudmundur Alfredsson and Timo Koivurova); vol. 4 (2012), 227–260.; 242–243.

⁹³ EJBiz, *Östergen és mások kontra Svédország*, 1991. március 1. (13572/88); EJBiz, *Könkämä és 38 más saami falu kontra Svédország*, 1996. november 25. (27033/95); EJB, *Johtti Sapmelacaat r.y. és mások kontra Finnország*, 2005. január 18. (42969/98)

⁹⁴ EJB, *Handölsdalen sámi falu és mások kontra Svédország*, 2010. március 30. (39013/04)

ben igyekezett kerülni a kisebbség és az őslakos kifejezéseket.⁹⁵ Az EJEb ezzel együtt többször hangsúlyozta, hogy az *Emberi Jogok Európai Egyezménye*⁹⁶ nem garantál különleges védelmet a kisebbségeknek, az egyezményben garantált jogok mindenkit megilletnek.⁹⁷ Éppen ezért nem meglepő – írja Timo Koivurova –, hogy az európai őslakos népek az ilyen jellegű vitáikat inkább az ENSZ EJB elé terjesztették, mintsem az *Európa Tanács* intézményei elé.⁹⁸ Az afrikai kontinensen az első, földrengésszerű változást hozó ügy az *Endorois* ügy volt, melyben az *Ember és Népek Jogainak Afrikai Bizottsága* (a továbbiakban: ENJABiz) megállapította, hogy a koncessziók odaítélése során Kenya megsértette az *Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartájának* 21. cikkét, amely rögzíti a népek önrendelkezési jogát a területükön található természeti kincsekre.⁹⁹ Mindamelllett az ENJABiz nagymértékben támaszkodott az EJAB joggyakorlatára, jelesen a Saramaka-ügyben tett megállapításaira, az effektív részvételt és az előzetes tájékoztatáson alapuló beleegyezést illetően.¹⁰⁰

4. Az ítélet utóélete, következtetések

Az EJAB, amely mindig is híres volt arról, hogy úttörő módon értelmezi a meglévő jogot – a többi emberi jogvédelemmel foglalkozó fórumhoz hasonlóan –, hosszú utat tett meg az őslakosok jogainak elismeréséig. Amikor azonban elérte ezt a pontot; forradalmian, explicit anyagi jogi normák nélkül, evolutív értelmezést alkalmazva vitte végbe. Az első lépés a *Mayagna (Sumo) Awas Tingni*-ügy volt, melyben az EJAB először nyilvánított befogadhatónak egy, az őslakosok jogaival foglalkozó ügyet. Ez az ügy jelölte ki az irányvonalat, ebbe illeszkedik a Saramaka-ügy, amely mérföldkő jelentőségű, ebben minden szerző egyetért, azonban eltér a véleményük azt illetően, miben rejlik az ítélet jelentősége. Lisl Brunner szerint ez az első olyan – nemzetközi törvényszék által hozott – ítélet, mely kimondja, hogy egy törzsi közösségben élő, földjéhez szorosan kötődő – a területen nem őslakos – népet az őslakos népekkel egyenlő védelem illet meg.¹⁰¹ Richard Price – aki szakértőként vett részt az ügyben – a kollektív jogalanyiség elismerésében látja az ügy igazi jelentőségét. Fergus MacKay – aki a törzset segítő jogászok egyik volt – a népek önrendelkezési jogának deklarálását hangsúlyozza az ítélet kapcsán.¹⁰²

Az ítélet megerősítette az EJAB korábbi ítélkezési gyakorlatát az őslakos népek jogait illetően: továbbra is a tulajdonhoz való jog és az eljárási garanciák alkotják a gerincét a Bíróság által garantált védelemnek. Kiemelkedő jelentőségű, hogy kinyilvánította: a nem őslakos népeket is ugyanolyan védelem illeti meg ősi földjeikre, mint az őslakos népeket. A Bíróság továbbá hangsúlyozza az ősi földek és a természeti kincsek közötti szoros kapcsolatot a kollektív tulajdonjogok fontosságával együtt; ugyanakkor azt is világossá tette a jö-

⁹⁵ KOVLER: i. m. 218–222.

⁹⁶ Az Emberi Jogok Európai Egyezménye (aláírás: 1950. november 4., hatálybalépés: 1953. szeptember 3.)

⁹⁷ EJEb, *G és E kontra Norvégia*, 1983. október 3. (9278/81 és 9415/81).

⁹⁸ KOIVUROVA, Timo: Jurisprudence of the European Court of Human Rights Regarding Indigenous Peoples: Retrospect and Prospects, *International Journal on Minority and Group Rights* 18 (2011). 11.

⁹⁹ Az Ember és Népek Jogainak Afrikai Chartája (aláírás: 1981. június 27., hatálybalépés: 1986. október 26.)

¹⁰⁰ ENJABiz, *Endorois kontra Kenya* ügy, 2010. február 4. (276/2003) paras. 252–268.

¹⁰¹ BRUNNER: i. m. 711.

¹⁰² PRICE: i. m. 2.

vőre nézve, hogy a tulajdonhoz való jog nem korlátlan, nem értelmezhető úgy, mint amely kizárja azt, hogy az állam koncessziós jogot adjon az ősi földeken található természeti kincsekre. Az EJAE illetően értelmezése megfelel a dél-amerikai politikai realitásoknak. – Az államok ugyanis nem szívesen mondanak le a szuverenitásukról és a természeti kincseikről, jöllehet az ENSZ Közgyűlés 1803-as számú határozata alapján a földben található kincsek nem az állam kormányát, hanem a lakosságot illetik meg.¹⁰³ – Ugyanakkor rámutat a tulajdonjogra alapított védelem gyenge pontjaira is. – Lásd következő bekezdést! – Az ilyen koncessziók adása esetén az államnak be kell tartania bizonyos, a nemzetközi jogban ismert garanciákat. Véleményem szerint az ítéletben foglalt megállapítások bölcs belátással próbálnak egyensúlyt teremteni az emberi jogok és az állam igényei közt: hosszú távon nyilvánvalóan nem tartható fenn az az állapot, hogy az államot örökre elzárják a területén található ásványkincsek egy részétől. Ez a megoldás valószínűleg csökkentené az államok együttműködési hajlandóságát. Az ideális megoldás az lenne, ha sikerülne olyan egyezséget kötni, amely egyszerre szolgálja az emberi jogokat és az állam érdekeit. A Bíróság megadta a kezdő lökést, hogy milyen sikerrel, az a jövő zenéje.

Az imént említett korszakalkotó jelentőségű megállapítások ellenére a jelen ítélet és az EJAB joggyakorlata számos kérdést nyitva hagyott; Orellana szerint ezek a kérdések egyben rávilágítanak az EJAB eddigi joggyakorlatának gyenge pontjaira. *Egyrészt:* mely kritériumok alapján lehet a természeti kincseket nélkülözhetetlennek tekinteni a csoport túlélése szempontjából? *Másodszor:* a haszonból való részesedés csak azokra a természeti kincsekre vonatkozik, amelyek szükségesek a csoport túléléséhez, vagy minden természeti kincsre, ami a csoport ősi földjein található? *Harmadszor:* milyen követelmények alapján lehet eldönteni, hogy a projektnek jelentős hatása van a környezetre, ezáltal megindításához szükség van az őslakosok beleegyezésére? *Negyedszer:* nem áll-e ellentétben a jogi biztosítékok céljával és egész belső logikájával az, hogy amennyiben a projektbe az őslakosok a teljes körű tájékoztatást követően beleegyeztek és annak hasznáiból részesedtek; megengedhető-e a tulajdonjog korlátozása vagy megfosztása olyan földek, területek és természeti kincsek esetén, melyek bolygatása súlyosan veszélyezteti a törzs túlélését. Magyarán szólva, az előzetes tájékoztatáson és szabad akaraton alapuló beleegyezés és a haszonból való részesedés vajon nem a népcsoport eltűnésének pénzben kifejezett ellenértékét tükrözi-e? Erősebben fogalmazva nem jelenti-e azt, hogy a gazdag nagyvállalatok megvehetik azt, aminek az értékét pénzben aligha lehet kifejezni? A fenti kérdések elkerülése végett Orellana javaslata az, hogy az őslakosok földjeinek védelmét, a tulajdonhoz való jog helyett inkább az élethez való jog védelmére kell helyezni, hangsúlyozva a fennmaradáshoz való jogukat és azt, hogy ehhez szükségük van a területükön található természeti kincsekre. Így mivel az élethez való jog – szinte – korlátozhatatlan, biztosítani lehetne, hogy az adott törzsek érdekei minden esetben elsőbbséget élvezzenek. Ugyanakkor – hívja fel a figyelmet maga Orellana – ez a megoldás elkerülhetetlenül feszültséget okozna a törzsek és az államok közt.¹⁰⁴

Az okozott természeti károsodás nagyságának felbecsülése szintén hagy maga után tisztázandó kérdéseket. A Bíróság ugyanis – egyelőre – nem tisztázta, milyen szempontok, illetve milyen módszer alapján becsüli fel az okozott kárt.¹⁰⁵ Tekintve, hogy az ítéletben több

¹⁰³ Az ENSZ Közgyűlésének 1962. január 12-i határozata (UN Doc. A/5217 (1962)), paras. 1–8.

¹⁰⁴ ORELLANA: i. m. 846–847.

¹⁰⁵ A kár becslésével kapcsolatos nemzetközi kitekintés: SANDOVAL COUSTASSE, Juan Guillermo–SWEENEY–SAMUELSON, Emily: Adjudicating Conflicts Over Resources: The ICJ's Treatment of Technical Evidence in the Pulp Mills Case. *Goettingen Journal of International Law* Vol 3, No 1 (2011): Resources of Conflict – Conflicts over Resources, 447–471.

helyütt is található utalás súlyos és visszafordíthatatlan természeti károsodásra,¹⁰⁶ a megítélt összeg nem mondható jelentősnek. Mindenképpen üdvözlendő azonban, hogy a megítélt pénzbeli kártérítéssel a Bíróság rávilágít az emberi jogok és a környezet védelmének kapcsolatára.¹⁰⁷

Végezetül néhány szerző – többek közt *Ariel E. Dulitzky* – szerint e törzsek kultúra alapján történő beazonosítása nem a legmegfelelőbb módszer, annak ellenére, hogy jelen ügyben kiválóan működött, mivel a Saramaka nép és a Maroon csoportok is jellegzetesen elkülönülő kulturális hagyományokkal rendelkeznek. Nem ez a helyzet sok más, a földjéért küzdő népcsoport – példának okáért a *remanecentes de quilombos* – esetében. Az említett szerzők szerint a kulturális megközelítés helyett inkább valamilyen etnikai alapú azonosítási eljárást kellene bevezetni.¹⁰⁸

Mint az a harmadik fejezetben ismertetett összehasonlításból – véleményem szerint – látható: az amerikaiaközi rendszer keretein belül garantált jogvédelem – a jelen fejezetben említett gyengeségeire ellenére is – a többi emberi jogi mechanizmushoz képest messze a leghatékonyabban képes védeni és képviselni az őslakosok érdekeit. Az EJAB tevékenységének hála, az őslakos népek joga ősi földjeikre nem marad üres akadémiai dogma: a nemzetközi jog élő intézménye, mellyel minden jövőbeli jogsértőnek számolnia kell. Ez a védelem követendő példaként szolgálhat a többi emberi jogvédelmi rendszer számára is, ahogyan ezt az Endorois-ügy is kiválóan példázza. Az emberi jogi mechanizmusok ilyen kölcsönhatása több szempontból is előnyös: *egyrészt* az implementáló rendszer egy jól működő, bizonyított megoldást vehet át, *másrészt* az implementáció hozzájárul ahhoz, hogy az őslakosok jogai az egész világon egységes – az amerikaiaközi rendszeren belül garantálthoz hasonló szintű – védelemben részesüljenek.

¹⁰⁶ EJAB, *Saramaka emberek kontra Suriname*, paras. 150–152.

¹⁰⁷ ORELLANA: i. m. 847.

¹⁰⁸ PRICE: i. m. 10.